

ԱՆԹՈՆԻՅ ՆՈՎԱԵԼԻԻ - Վերջին ընթրիք (Ս. Գալար, Սեդանտուն)

Ուրախ տրամադրություններով կը պատմէ, յաջորդ թղթակցութեամբ, Նովելլի, թէ Հռոմի մէջ շատեր գացած ու տեսած են իր այս նկարը, եւ Պորկեղէ իշխանը իր պալատին մէջ սրահին համար յանձնարարած է նկարել՝ կեդրոնական մեծ բոլորակ եւ շուրջը փոքր ձուլածեւ չորս պատկերներ. եւ թէ Սրբազան Քահանայապետը ու Քիճի իշխանը եւ մեծամեծներ պատուած են իր այս գործն իրենց այցելութեամբ: Կան ուրիշ մանրամասնութիւններ Ս. Ղազարու վանատան ճաշարանին համար նկարուած այս վերջին ընթրիքին ծրարումին, առաքումին եւ շրջանակին համար՝ յաջորդ թղթակցութիւններուն մէջ, եւ թէ վճարումը կատարուած է մասամբ Յովհաննէս Սեղբոսի եւ մասամբ Էրքովէ Պոնապոլի անունով անձի մը միջոցով, չկարենալով Նովելլի մինչեւ վենետիկ գալ:

Կը փակեմ հաւաքումս, նմոյշ մըն ալ հայ ձեռագիրներէն քաղելով: Վալթէր Պոնաթոյ, Փատուայի համալսարանէն, 1955ին իր ուսարտաճառը գրելով Ս. Ղազարու Մատենադարանին թ. 1865 Աստուածաշունչի մանրանկարներուն վրայ, եւ խօսելով վերջի ընթրիքի առաքեալնե-

րուն կարգին նկատմամբ, հետեւեալ գիտողութիւնը կ'ընէ: Առաքեալներուն թիւը հոս իննի վերածուած է, որոնցմէ չորսը կարելի է որոշել, Յուդա, Պետրոս, Անդրէաս եւ Յովհաննէս: Յուդան պէտք է առ ըլլայ՝ որ աջակողմը՝ ծայրը նստած է, այնուհանդերձ որ զանազանող ոչ մէկ ընկալեալ դիրք բռնած ըլլայ, ձեռքը երկնցուցած կամ սկաւառակին մօտեցուցած եւայլն: Ընդհակառակն, զլուսը ետ դարձուցած՝ կարծես տեղէն ձանձրացած, դուրս ելլելու մտահոգութիւնն ունի, մտքին մէջ որոճածը դորձադրելու: Իսկ Յիսուս ըսելու վրայ է. «Չոր ինչ առնելոց ես, արա՛ վաղվադակի», եւ իրօք, «առեալ զպատառն ել»:

Յիսուսի աջակողմը նստող երկու ձեռունները, զուգէ Պետրոս եւ Անդրէաս ըլլան, միշտ միասին յիշուած Աւետարանին մէջ. եւ ընդհանրապէս միասին ներկայացուած՝ աւանդական պատկերազրութեան մէջ. արդարեւ ձեռագրիս մանրանկարներուն ուրիշ չորս տեսարաններուն մէջ միասին կը գտնուին (Տախտակ Ժէ եւ Ժը): Յովհաննէս անտարակոյս Քրիստոսի ձախակողմը նստող անմօրուս երկտասարդն է. զլուսը կռթնցուցած է

Յիսուսի կուրծքին վրայ, համաձայն իր Աւետարանին՝ որու հետեւած են շատ մանրանկարներ, այլ ձեռքը սիրողաբար Յիսուսի բազուկին վրայ դրած՝ կը խօսի ընտանեւոր, հարցնելով թէ ո՞վ է մատնիչը:

Յիսուս եւ առաքեալները ընկողմանած չեն, ըստ հին սովորութեան, այլ բազմած, ինչպէս որ արեւելքի արուեստագէտները սովոր էին ներկայացնել իննե-րորդ դարէն եւ դուցէ անկէ ալ առաջ. վկայ են Ս. Մարկոսի սիւներուն փորագրութիւնները, որոնք վեցերորդ դարու

կը համարուին: Արդ, իրարու քով նստողներուն կարգը, յատուկ այս նիւթին մէջ, կարեւոր տարր մըն է՝ հաստատելու համար, որքան կարելի է, թէ ո՛ր աւանդութեան կը հետեւի, զետեղելու համար ծագումը եւ ազդեցութիւնը բնական միջավայրին մէջ: Ըստ Milletի, որ իր ուսումնասիրութիւնը կատարած է հետեւելով առաւելապէս այս ուղղութեամբ, չորս պէտք են ըլլալ աւանդութիւնները՝ յունական, ռաւեննական, կապադովկեան եւ բիւզանդական:

Հ. ՔԵՐՈՐԷ Ա. ԶՐԱՔԱՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ծնունդ

Ծննդեան տօնին հաստատութիւնը Liber Pontificalisին համեմատ՝ պէտք է վերադրել Տելեփորոս Պապին (125-136?) . բայց այս կարծիքը այսօր բոլորովին լքուած է իրր անվաւեր եւ յետաժողովին անդամ կը յիշատակէ Ծննդեան տօնը Դեկտեմբեր 25ին: Բայց քննադատութիւնը ասոր վկայութիւնն ալ տարակոյսի կ'ենթարկէ:

Դանիէլի մեկնութիւնը, որ կը վերագրուի Ս. Հիպոլոյիտոսին († 235), իրր առաջին անգամ կը յիշատակէ Ծննդեան տօնը Դեկտեմբեր 25ին: Բայց քննադատութիւնը ասոր վկայութիւնն ալ տարակոյսի կ'ենթարկէ:

Միւս կողմէ դիտենք թէ Կղեմէս Աղեքսանդրացիին († 215ին չուրջ) կը ծագէր անոնք որ «ոչ միայն չէին զոհանար Յիսուսի ծնած տարիով, այլ չափազանց հետաքրքրութեամբ կը ջանային փնտռել եւ գտնել նաեւ օրը» (Stromat. PG. VIII, col. 888): Իրապէս ալ Արեւելքի մէջ կային ոմանք, որ Յիսուսի Ծնունդը կը դը-

նէին Մայիս 20ին, կամ 20 Ապրիլին, եւ կամ 17 Նոյեմբերին:

Այս բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ Ծնունդի տօնը, այդ դարերուն, զեռ դոյութիւն չունէր գէթ իրր ծիսական տօն:

Առաջին վաւերացումը, որ կը յիշատակէ Դեկտեմբեր 25ը իրր Ծնունդի թուական՝ Հռոմի մէջ, Depositio Martyrum եւ կամ ծիսական Calendarioն է 336ին, կոչուած Filocaliano, իր հեղինակին (Dionisio Furio Filocalo) անունով:

Այս վաւերացումը կը հաստատուի Լիբերիոս Պապին ճառով, զոր խօսած է Ս. Պետրոսի մէջ, 353ին, Ս. Ամբրոսիոսի Մարչելլինա քրոջ քողաքութեան առիթով: Այդ օրը (Դեկտ. 25) կոյսերը քօղ կ'առնէին, գէթ մինչեւ Դ. դարը:

Ծննդեան տօնը, ուրեմն, բուն Հռոմէն ծագում առած (հռոմէական) տօն մը կը թուի, եւ Հռոմէն անցած պէտք է ըլլայ Ափրիկէ, եւ ապա Արեւելք:

